

Ambassadeur van de filosofie

De dierenethiek heeft twee filosofische vaders. De Australiër Peter Singer, die momenteel doceert aan de universiteit van Princeton, lieten we zijn ding al doen in een vorig nummer van dit blad. De andere grote man is professor Tom Regan, die onlangs in Nederland en België was voor een aantal lezingen.

Regan is het meest bekend voor wat gerust het standaardwerk van de dierenrechtenfilosofie mag genoemd worden: *The Case for Animal Rights*, een doorwrocht filosofisch essay dat meer dan 400 bladzijden telt en haarfijn uitlegt waarom dieren rechten verdienen. Geen makkelijke lectuur, maar wel het soort boek waarmee Regan wellicht wel een aantal academici en andere cerebrale geesten over de streep kan trekken.

Net als Singer is Regan geen stem in de woestijn, geen vreemde vogel die door de rest van het 'filosofisch establishment' genegeerd wordt omdat hij op nogal radicale wijze met een controversieel onderwerp bezig is. Verre van dat. Regan – nu 66 en met pensioen - werd door zijn universiteit, de North Carolina State University, onderscheiden met hun belangrijkste 'award'. Niet zo lang geleden bood deze hem trouwens aan om het unieke *Tom Regan Animal Rights Archive* op te richten.

Mijn laatste ontmoeting met Regan dateert ondertussen van een zestal jaar geleden, in zijn thuisbasis in North Carolina (VS). Vandaag, in de lobby van zijn hotel in Brussel, lijkt hij geen dag ouder geworden. Op het tafeltje voor ons ziet hij de krant liggen. 'Kijk,' zegt hij 'Paul Ricoeur is gestorven. Een filosoof. Voorpaginanieuws! Dat zou je in de VS nooit zien!' Het brengt me naadloos bij een eerste vraag...

EVA Magazine: Waarom heeft een maatschappij eigenlijk filosofen en filosofie nodig?

Tom Regan: Filosofie nodigt je uit om voor jezelf te leren denken. De waarheid – zo die al

bestaat – over moeilijke onderwerpen als dierenrechten zal je niet vinden in de media, in opiniepeilingen of televisieprogramma's. Je moet er zélf achterkomen. En dat is het voorstel van de filosoof. Ik ben hier als ambassadeur van de filosofie en wil mijn publiek graag uitnodigen om aan het denken te gaan.

Concreet wil dat zeggen dat honderden filosofiestudenten zo'n tien uur per jaar dierenethiek bespreken in de klas.

Zelf heb ik aardig wat filosofie en moraalwetenschap gekregen tijdens mijn opleiding, maar het thema dierenethiek kwam daar nooit echt ter sprake. Is het aan de Amerikaanse universiteiten anders?

Ik durf zeggen dat het thema dierenrechten aan bod komt in zowat elk filosofiedepartement op eender welke universiteit in de VS. Concreet wil dat zeggen dat honderden filosofiestudenten zo'n tien uur per jaar dierenethiek bespreken in de klas. Ik denk dat er aan mijn vroegere universiteit zo'n vijf à zes faculteitsleden mee bezig zijn. Dat betekent zo'n 500 studenten. En dat is zeker niet uitzonderlijk. Ook aan de boekenmarkt zien we duidelijk dat het onderwerp leeft aan de universiteiten. Als je een leerboek publiceert over hedendaagse morele problemen, dan zal dat hoofdstukken bevatten over euthanasie, abortus, hongersnood, oorlog... maar als er niets instaat over onze relatie met dieren, dan zal het niet verkopen.

Jouw dierenrechtenfilosofie is één van de meest besproken benaderingen van de dierenproblematiek in de academische wereld. Hoe zou je ze samenvatten in een paar regels ?

Heel kort: naast de mens zijn er nog een groot aantal wezens die cruciale ervaringen kunnen hebben: ze zijn in de wereld, bewust van de wereld, bewust van wat er gebeurt, en wat er gebeurt is belangrijk voor hen. Mensen ervaren dit, maar ook zoogdieren en vogels. Een wezen dat zo'n ervaringen heeft heb ik een "subject van een leven" genoemd. En dat is het criterium waarom tenminste die dieren (en misschien nog andere) rechten moeten krijgen. Deze rechten fungeren als een soort 'troefkaart'. Ze kunnen niet afgenomen worden, ook niet om een groter goed te bewerkstelligen.

Zelf had jij nochtans geen filosofische theorieën nodig om overtuigd te geraken van het

idee van dierenrechten. Wie dan wel?

Ik ben inderdaad zelf tot een aantal besluiten gekomen, en niet iedereen heeft zo'n theorie nodig, maar toch hebben talloze mensen me verteld dat bijvoorbeeld een zeer filosofisch werk als *The Case for Animal Rights* hun leven veranderd heeft. Dat is voor mij echter nooit de reden geweest om het te schrijven. Ik wou systematisch kunnen vatten wat ik in de loop der jaren was gaan denken. Het ging dus om een vorm van zelfonderzoek, en mensen overtuigen was nooit de bedoeling, hoewel ik blij ben dat het toch gebeurd is. Mijn laatste boek,

Empty Cages

, is wél geschreven als een soort rekruteringshandboek voor de dierenrechtenbeweging. Het is een boek dat je aan familieleden, vrienden, kennissen, collega's kan geven. Het is makkelijk te lezen, bevat humor, en geeft een gedemythologiseerd beeld van dierenrechtenactivisten. Ik toon ze als faalbare, fatsoenlijke mensen met de beste intenties. Ze zijn doorgaans niet de irrationele, kwade herrieschoppers die de media ervan willen maken.

Nochtans bestaan die ook...

Absoluut. In mijn laatste boek staan er dan ook stukken die aan hen gericht zijn. Het zijn mensen die door hun gedrag en houding de zaak soms meer kwaad dan goed doen. Iemand moet hen dat vertellen en ik denk dat ik oud genoeg ben om dat te doen [lacht]. En ik heb het dan zelfs niet in de eerste plaats over illegale activiteiten zoals die van het Animal Liberation Front, maar over de manier waarop sommige actievoerders zich gedragen tegenover het publiek. Als je jezelf ziet als beter, zuiverder, als je boodschap verpakt is in haat, boosheid, gemeenheid... dan drijf je mensen weg en kan je beter je mond houden.

Mijn voorbeeld was altijd Gandhi. Hij was één van de meest succesvolle revolutionairen in de geschiedenis, en hij had geen leger, geen wapen behalve de waarheid.

Ben je daar zelf in geëvolueerd? Ben je ooit zo'n boze activist geweest?

Nooit. En ik hoop dat ik dat nooit zal zijn. En als ik het al ooit ben geweest, dan was dat een vergissing. Mijn voorbeeld was altijd Gandhi. Hij was één van de meest succesvolle revolutionairen in de geschiedenis, en hij had geen leger, geen wapen behalve de waarheid. Hij was succesvol omdat hij respect had voor wie er een andere mening op nahield.

In je laatste boek, *Empty Cages*, onderscheid je drie types van mensen, die op drie verschillende manieren komen tot een besef van de dierenkwestie, en tot verandering van hun gedrag. Dat zijn de *Davincians*, de *Damascans*, en de *Muddlers*

– in een poging tot vertaling: de Davincianen, de Damascanen en de Aanmodderaars.

Even uitleggen?

Ja, het is een typologie die ik uitgevonden heb, en die denk ik niet alleen opgaat voor de dierenrechtenbeweging, maar wellicht ook voor andere sociale bewegingen. In de eerste categorie zitten de mensen die op heel jonge leeftijd een zekere verwantschap, een verbondenheid met dieren ervaren. Ze hielden ermee op dieren te eten zodra ze wisten dat een kotelet van een varken komt en een biefstuk van een koe. Ze hebben geen boeken of filosofische discussies nodig, ze zijn gewoon zo. Ze lijken wel geboren met een empathie voor andere levende wezens. Ik heb die categorie van mensen genoemd naar Leonardo Da Vinci. Hij was zo iemand. Hij schijnt op heel jonge leeftijd al veganist te zijn geweest. Vandaag is dat al niet evident, maar in het Italië van de 15de eeuw moet het nog heel wat moeilijker geweest zijn.

Ze hielden ermee op dieren te eten zodra ze wisten dat een kotelet van een varken komt en een biefstuk van een koe.

Ken jij zelf veel van dat soort mensen?

Er zijn er heel weinig. Ik kan degene die ik in heel mijn leven ontmoet heb, tellen op twee handen. Nu zou het wel kunnen dat iedereen eigenlijk zo ter wereld komt, met een natuurlijke, aangeboren empathie voor dieren, maar dat onze opvoeding die empathie niet verder stimuleert. Met zekerheid kan ik dat echter niet zeggen. Het zou in elk geval interessant zijn om eens onderzoek uit te voeren naar zo'n mensen.

De Damascanen zijn anders...

Inderdaad, dat zijn de 'gewone' mensen, die op een bepaald moment een soort aha-erlebnis hebben. Er gebeurt iets, ze zien iets, ze realiseren zich iets... waardoor ze compleet veranderen. Net zoals Paulus - toen hij nog Saul heette - op de weg naar Damascus plotseling totaal getransformeerd werd en het Christendom ging preken in de plaats van christenen te vervolgen. Zo ken ik een oudere Duitse man die een dergelijke ervaring meemaakte tijdens de tweede wereldoorlog. Hij was toen tien jaar oud. Toen hij uit zijn schuilplaats kroop, rende er een paard voorbij dat in brand stond. De blikken van de jongen en het paard kruisten elkaar heel even, en de man vertelde me dat de ogen van het paard boekdelen spraken, alsof het zei: 'Wat heb ik in hemelsnaam gedaan om dit te verdienen? En waarom help je me niet?' Vaak betreft een dergelijke ervaring een oog-in-oog contact met een dier. Alsof mensen zich dan plots realiseren dat achter die ogen een levend wezen zit.

Maar jij en ik zijn noch Davincianen, noch Damascanen...?

De meeste mensen hebben die empathie niet van bij hun geboorte en krijgen ze niet door een plotse, ingrijpende ervaring, maar langzamerhand, gewoon door onderweg te zijn. Ze lezen,

discussiëren met mensen, zien zaken... en dan, na een zekere tijd, zijn ze plots veranderd. Ze verwerken de informatie die op hen afkomt al ploeterend. Ik heb ze de Aanmodderaars genoemd. De wereld is vol van dat soort mensen, het is de overgrote meerderheid.

In elk geval moeten kinderen, wanneer ze getuigen van gevoeligheid ten opzichte van dieren, daarin aangemoedigd worden.

Tot welke van die groepen richt jij je?

Als mijn werk enige invloed kan hebben op mensen, dan is dat gebaseerd op een rijpingsproces, veeleer dan dat het plots en dramatisch werkt. Ik ben iemand die informeert, geen evangelist. Ik ben er niet op uit om een Damascaans effect te sorteren. Nochtans zijn er zaken die mensen blijkbaar plots kunnen aangrijpen en helemaal kunnen veranderen. Beelden lijken een heel sterke impact te kunnen hebben. Davincianen beïnvloeden blijkt nog moeilijker. In elk geval moeten kinderen, wanneer ze getuigen van gevoeligheid ten opzichte van dieren, daarin aangemoedigd worden. De meeste kinderen zijn effectief zo gevoelig, denk ik. Tijdens de kinderjaren zijn dieren trouwens overvloedig aanwezig in ons leven: op onze kleren, in onze speelkamer, in de boeken die we lezen... Een van de eerste dingen die kinderen leren zeggen zijn dierengeluiden. Maar na verloop van tijd beginnen ze zichzelf te distantiëren van deze vriendschap met dieren.

Hij toonde me dat ook onze vork een wapen kon zijn.

Jouw eigen bewustwordingsproces dateert van een jaar of 35 geleden?

Inderdaad. Ik was eerst actief in de vredesbeweging, rond 1968, ten tijde van de oorlog in Vietnam. Ik bedacht dat, als ik een efficiënte vredesactivist wilde zijn op straat, ik ook een theoretische basis nodig had. En dus begon ik me te verdiepen in het geweldloos oplossen van conflicten, pacifisme, enzovoort. Gandhi was uiteraard een voor de hand liggende auteur. Door hem te lezen begon ik ook na te denken over wat ik at. Hij toonde me dat ook onze vork een wapen kon zijn. Maar dat was slechts de intellectuele theorie. Emotioneel werd ik vooral getroffen door de dood van onze hond. Hij was als een kind voor ons en toen hij stierf ervoer ik dat ik ontzettend veel om dat dier gaf, en niet alleen om hem, maar ook om andere dieren. Op dat moment kwamen mijn verstand en mijn hart samen en toen was er geen weg terug. Mijn vrouw en ik begrepen dat we niet anders konden dan vegetariër worden. Ik moet toegeven dat we het daar niet zo makkelijk mee hadden. We hielden beiden erg veel van vlees, en 't was dus aanvankelijk met een beetje tegenzin. Het was toen trouwens ook niet zo evident als nu, er waren veel minder alternatieven op de markt. Niet vanzelfsprekend voor iemand die in zijn studententijd nog als slager gewerkt had...

Inderdaad. Eerst was er helemaal niets. Ik hakte en vermaalde vlees, verpakte het... maar ik

zag niets, ik zag geen connectie.

Op dat moment kwamen mijn verstand en mijn hart samen en toen was er geen weg terug.

Naast een heel aantal publicaties richtte je ook de Culture and Animals Foundation op. Wat doet die precies?

Mijn vrouw en ik hebben die stichting in het leven geroepen in 1985. De bedoeling is om daarmee intellectueel en artistiek talent te stimuleren dat zich bekommert om het thema van dieren in de maatschappij. Cultureel activisme is dat. Een beweging moet haar succes meten aan het opduiken van haar thema's in de cultuur van een maatschappij. We steunen dus kunstenaars, auteurs, dichters, toneelschrijvers, musici, ...die de thema's behartigen en die goed werk leveren. Je hoopt dan dat de waarde van hun werk ook door andere mensen herkend zal worden, en dat het gelezen, gezien, besproken... zal worden. Op die manier kan het nog meer een maatschappelijk issue worden. Wat reeds gebeurd is in de filosofie moet zich nu ook voltrekken in andere takken van de samenleving. Wanneer een student hedendaagse literatuur bestudeert, moet hij of zij in aanraking komen met het thema van het

dier in de maatschappij, en daar willen wij toe bijdragen. Concreet geven we financiële steun, organiseren we een jaarlijks festival, enzovoort.

Stel dat morgen alle dieren het ineens prima zouden hebben, wat zou je dan doen?

Ik denk dat ik me dan zou inzetten voor ontwikkelingswerk en kinderrechten. Ik focus me nu veeleer op de dierenkwestie omdat er veel meer mensen actief zijn op het gebied van mensenrechten.

Wat moet je nog meer doen om met een tevreden gevoel te kunnen sterven?

[lacht] Ik denk niet dat ik ooit voldaan zal kunnen sterven. Maar het belangrijkste is wat mij betreft gewoon doorgaan met werken, en tonen dat we, ook als we ouder worden, ons leven hieraan blijven wijden. Precies dat doorzetten is belangrijk. Te veel mensen verlaten de beweging. Wat we nodig hebben is critical mass. En dat geldt voor elke sociale beweging. Eén manier om die te bereiken is nieuwe mensen in de beweging inlijven, maar een andere is ze erbij houden. En in dat laatste blijken we minder goed te zijn. Mensen raken opgebrand, uitgeblust. Het is moeilijk om te blijven meedraaien als je niet voelt dat je nodig bent, of als je

Geschreven door Tobias Leenaert

woensdag, 24 oktober 2007 11:36 - Laatst aangepast donderdag, 26 februari 2009 15:43

voortdurend verliest. Op dit gebied is leiderschap van cruciaal belang. Leiderschap moet aan de mensen die actief zijn in eender welke sociaal maatschappelijke beweging tonen dat ze nodig zijn. Leiderschap moet campagnes opzetten waarin de activisten soms ook winnen. En zo blijven mensen meedraaien. Als mijn vrouw en ik niets meer doen op het gebied van boeken publiceren of zo, maar nog bezig blijven met ons in te zetten, dan zullen we toch tenminste de boodschap gegeven hebben dat sommige mensen nooit opgeven...

Dit interview werd gepubliceerd in [EVA Magazine 18](#).